

Recenzija 'Historija kvir života Bosne i Hercegovine' (190 stranica rukopisa, izdavač: Sarajevski otvoreni centar, 2025)

Historija kvir života Bosne i Hercegovine, iz edicije *Questioning* Sarajevskog otvorenog centra, prva je historija seksualne razlike i rodne nekonformnosti u Bosni i Hercegovini. Uredio ju je Damir Imamović, a sadrži osam poglavlja: *Bosansko srednjovjekovlje*, *Osmanska uprava 1463–1878.*, *Narodne pjesme, priče i običaji*, *Austro-Ugarska uprava 1878–1918.*, *Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslavija (1918–1941.)*, *Drugi svjetski rat (1941–1945.)*, *Socijalistička Jugoslavija (1945–1992.)*, *Umjesto kraja: početak aktivizma*. Publikacija pored ovih osam glavnih poglavlja sadrži i *Predgovor direktorice Sarajevskog Otvorenog Centra*, uvodno poglavlje *O Historiji kvir života u Bosni i Hercegovini*, *Bibliografija*, *Biografije autorica/a*, *Zahvale*, *O Sarajevskom otvorenom centru*. Knjiga u rukopisu sadrži 190 stranica s 104 prateće fotografije koje ilustrativno nadopunjuju sadržaj knjige (oko 284 u prijelomu). Ova publikacija predstavlja novinu ne samo u društvenoj i kulturnoj historiji Bosne i Hercegovine i regije, već i u evropskoj historiji seksualnosti i roda u širem smislu.

Prije svega, nijedno prethodno istraživanje nije pokušalo okupiti ovakvu količinu dokaza o životima osoba koje su živjele izvan heteroseksualne norme kroz stoljeća – od bosanskog srednjeg vijeka do kraja socijalističke Jugoslavije. Kroz interpretativne strategije koje su osjetljive na prirodu i ograničenja historijskih izvora za svaki period, knjiga nudi dosad neviđene uvide u to kako su intimnosti istospolnih osoba i rodna nekonformnost bili shvaćani u različitim fazama bosanske prošlosti, pri čemu ističe različite imperijalne, političke i religijske imaginacije koje su oblikovale poimanja seksualnosti i homoseksualnosti u Bosni i Hercegovini kroz stoljeća. Iako su tumačenja srednjovjekovnog i osmanskog perioda nužno posredna zbog oskudnih izvora, ona ipak ukazuju na to da je društvo tih vremena poznavalo queer fenomene i potvrđuju da queer ponašanja zasigurno nisu savremena pojava. Njeno promišljeno analiziranje narodne poezije predstavlja primjer kako queer znanja iz savremenog trenutka mogu biti primijenjena na historijske kulturne i književne izvore, zadržavajući pritom paradigmatke okvire tadašnjeg vremena u fokusu, kroz tumačenje tropa prelaska rodni granica, braka, prijateljstva i motiva 'ludosti'. Otvorenost prema mogućnostima, uz istovremeno priznavanje ograničenja izvora, u skladu je sa standardima historiografije na međunarodnom nivou.

Konkretni dokazi o seksualnim praksama i ponašanjima u društvu postaju dostupniji od početka habsburške uprave 1878. godine i nastavljaju se kroz dvadeseto stoljeće. Knjiga ovu građu predstavlja s bogatstvom detalja koji ranije nikada nisu bili objedinjeni, te efektno prikazuje kako je znanje o seksualnosti i rodnoj nekonformnosti cirkuliralo u javnoj sferi Bosne i Hercegovine kroz lokalne slučajeve, ali i kroz vijesti koje su stizale iz drugih sredina. U skladu je s nalazima queer historiografije u drugim dijelovima Evrope, posebno u prikazivanju načina na koji su teme poput društvenih tranzicija transrodnih osoba bile javno diskutirane putem štampe već tridesetih godina prošlog vijeka, te dodatno doprinosi tim studijama pokazujući da se takvi diskursi nisu odvijali isključivo u velikim metropolama ili zapadnoj Evropi, već i na ovom evropskom poluperiferijskom prostoru. Time se priključuje sve snažnijem istraživačkom pravcu u evropskoj queer historiji koji decentira zapad i metropolu kao ekskluzivne prostore queer iskustva. Njen pogled na kontinuitet i promjenu između habsburškog i posthabsburškog perioda dopunjuje saznanja koja historiografi seksualnosti u centralnoj Evropi već razvijaju, poput radikalnog istraživanja Anite Kurimay o Budimpešti devetnaestog i dvadesetog stoljeća, koje

pokazuje kontinuitet policijskih praksi prema homoseksualcima iz kasnog Habsburškog perioda u nezavisnoj Mađarskoj. Ova knjiga omogućava povezivanje tih debata sa zbivanjima na periferiji carstva, gdje je Monarhija imala kolonijalnu ulogu, kao i sa razvojem nakon raspada carstva.

Historija kvir života Bosne i Hercegovine istovremeno svjedoči o višestoljetnoj historiji istospolne intimnosti i rodne nekonformnosti u Bosni i Hercegovini, i ukazuje da razumijevanje queer 'evropske' historije mora ravnopravno uključiti balkansku i osmansku prošlost, uz zapadnu. Oštro odbacuje tvrdnje da su queer prakse savremeni fenomen, postsocijalistička novotarija ili zapadni uvoz, te samim time neautentične u kontekstu narodnih tradicija – čak pokazuje da su diskursi o homoseksualnosti kao 'uvoznoj pojavi' mnogo stariji nego što se misli. Načini na koje su ljudi doživljavali i izražavali ove intimnosti mijenjali su se kroz epohe, kao što se mijenjala i heteroseksualna ljubav. Životi osoba koje su živjele izvan heteroseksualne norme u bosanskoj prošlosti gotovo su uvijek bili nesigurni i rizični, ali čitaoci ove knjige neće imati sumnje da su ti životi postojali. Ova knjiga čini neviđen doprinos znanju historičara o seksualnosti i rodnoj nekonformnosti u regiji, a time i u Evropi, te je s entuzijazmom preporučujem za objavljivanje.

Dr. Catherine Baker

doktorica nauka iz oblasti historije

Univerzitet Hull


